

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 25 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 27 September 1903. N°. 1343.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de gebonnenen verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE, Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donardag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden / L. 25, voor het buitenland per jaar / 5 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels / L. 20, voor elke regel meer 33 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verlagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van 's Heeren Ordinantiën.

LXXXIII.

DERDE REEKS.

's Heeren ordinantiën in de natuur.

DERDE DEEL.

VIII.

En zij gevoelde aan haar lichaam, dat zij van die kwaal genezen was.
Markus 5: 29.

Kan de ziel, in haar vereeniging met het lichaam, onder bepaalde omstandigheden op tweeërlei wijze werken, het is dit tweeërlei vermogen, dat wij onderscheiden als ken- en wilsvermogen.

Bij ons onderzoek naar de vaste ordeningen, de ordinantiën des Heeren, waarnaar het kenvermogen werkt, vonden wij in ons vorig artikel, dat de elementen of bestanddeelen onzer kennis, zoo omtrent ons lichaam als omtrent de buitenwereld, onze gewaarwordingen zijn.

Wij hebben mitsdien allereerst de vaste ordeningen voor het ontstaan en wezen onzer gewaarwordingen na te gaan.

Over die gewaarwordingen in het algemeen ging het reeds in ons vorig artikel. Wij vonden toen, hoe zij en door het lichaam en door de ziel ontstaan. Door een beweging van onze hersenen, op hare beurt ontstaan uit een trilling van onze zenuwen, bepaald onze gevoelszenuwen, door in- of uitwendige prikkels; maar ook door een werking onzer ziel, die deze hersenbeweging opwekt.

Wij hebben daarbij wel leeren onderscheiden tusschen de gewaarwording en het „gevoel“, dat haar begeleidt, vergezelschap en er nadruk op gelegd, dat beide niet hetzelfde zijn.

Bij de gewaarwording „werkt“, bij een gevoel lijdt, ondergaat de ziel.

Dit kwam ook uit, waar wij vervolgens bespraken het onderscheid bij de gewaarwording tusschen haar inhoud, haar sterkte en haar toon.

Het is de ziel die de eigenaardige, door haar opgenomen, hersenprikkeling haar inhoud geeft als kleur en klank, als smaak en geur. Is de sterkte van de gewaarwording in de ziel afhankelijk van de grootte der in- of uitwendige prikkels, haar toon, haar „gevoelston“, is het „aangename“ of „onaangename“ gevoel, waarmee de ziel bij de gewaarwording wordt aangedaan.

Om nu verder de vaste ordeningen Gods voor het kennen van de zinnelijke wereld, van het zinnelijk waarneembare, waartoe ook ons eigen lichaam behoort, door middel onzer gewaarwordingen en het verschillende „gevoel“, dat haar vergezelschap — de verschillende „gevoelen“ kan men in het Hollandsch niet zeggen, en met verschillende „gevoelens“ bedoelen wij heel iets anders, n.l. meeningen, oordeelen, overtuigingen — meer in het bijzonder na te spreken, is het noodig eerst de hoofdschakelen der gewaarwordingen te onderscheiden.

Nu ontstaan alle gewaarwordingen wel uit zenuwprikkels, maar er is verschil.

De prikkel toch op onze zenuwen kan uitgaan van wat in ons lichaam of van wat daar buiten ligt. De eerste helpt ons dan bij het kennen van ons eigen lichaam, de tweede bij dat van onze buitenwereld.

Op dit verschil vooral berust dan de onderscheiding in twee hoofdschakelen der gewaarwordingen: de lichaamsgebaarwordingen en de zinggebaarwordingen. De laatste toch staan in zeer nauw verband met wat men gewoonlijk noemt onze „zinnen“ of ook wel onze zintuigen, n.l. tast-, reuk-, smaak-, gehoor- en gezichts-zin.

Bepalen wij ons nu eerst tot de lichaamsgebaarwordingen.

De gevoelszenuwen, die tot haar ontstaan medewerken, breiden zich in fijne vertakkingen uit, zoo aan de oppervlakte van het lichaam als in de lichaamsholten, waar zij in verbinding staan met de verschillende organen, zoo als hart en longen. Zij eindigen in het ruggemerg, en staan daardoor in verband met de hersenen.

In ons lichaam zelf is voortdurende verandering, ten gevolge van ademhaling, bloedsomloop, voeding en afscheiding. Een werking van de verschillende organen, een voortdurende wisseling van stof. Het zijn de zoeven genoemde gevoelszenuwen, waardoor de ziel van dit alles in meerder of mindere mate tot bewustzijn, tot gewaarwording komt.

Als geheel is het de gewaarwording van het leven, doch niet alleen dat, maar ook hoe wij

leven, of wij gezond dan wel ziek zijn. De gewaarwording dat onze spieren zich spannen, en dat zij moede worden; dat ons hart klopt; dat onze maag verzadigd is of hongert, onze keel droog is en ons dorst.

Alle gewaarwordingen nu, die dus uitsluitend door toestanden in ons eigen lichaam te wege gebracht worden, wat men saam, of beter uitgedrukt, schrijft men toe, aan wat men dan noemt, den „levenszin“, of „vitaal-zin“ — van vita leven — of ook wel den „algemeene gevoelszin“.

In het dagelijksch leven spreekt men ook van zich wel of onwel, zich gezond of ziek voelen. Men bedoelt dan eigenlijk de gewaarwording van het levensproces als normaal of gestoord en het daarmee gepaarde levensgevoel van aangenaam of onaangenaam, van levenslust of ziektegevoel onbehagelijkheid.

Gebruikt men de uitdrukking „algemeene gevoelszin“ of ook wel „algemeene zin“, men verwarre haar dan niet met een gelijklopende uitdrukking, die reeds bij Aristoteles voorkomt en aan hem ontleend, bij de latere als „sensus communis“ — „gemeen- of algemeen gevoel“, „algemeene“ of „gemeenzin“ — voorkomt. Deze, aan Aristoteles' zielkunde ontleende „sensus communis“ toch is gansch iets anders, dan de gewaarwording van het zinnelijk, het lichamenlijk leven.

Men verstaat onder dien „sensus communis“ iets, dat het midden houdt tusschen gewaarwordingsvermogen en verstand. Een soort „inwendige zin“, tegenover de vijf uitwendige zinnen.

Wij komen hier later op terug, om ons thans verder bezig te houden met den „algemeene zin“ in de betekenis van vitaal- of levenszin.

Wanneer het levensproces ongestoord zijn gang gaat, voelen wij ons gezond, na de stoornis, genezen.

Zoo lezen wij in het Evangelie van de vrouw, die twaalf jaren krank was geweest, en veel geleden had van vele medicijnmeesters, en al het hare daaraan te koste gelegd en geen baat gevonden had, maar met welke het veelte erger geworden was, dat zij, na Jezus' kleed te hebben aangeraakt, „gevoelde aan haar lichaam, dat zij van die kwaal genezen was.“ (Marcus 5: 29).

Hier hebben wij te doen met een lichaamsgebaarwording, met een bespeuren, een kennen, dat het levensproces nu weer ongestoord werkte, en het daarmee gepaarde gevoel van physischen levenslust. De inhoud van de levensgebaarwording is over het algemeen en vooral in normalen toestand onbepaald, onduidelijk, donker; zonder dat wij ons bewust zijn van wat er in ons omgaat, voelen wij ons „opgewonden“ of „neergedrukt“. Het heeft invloed op onze „stemmingen“.

Dan, hoe onbepaald en donker ook, laat de algemeene levensgebaarwording, de levenszin, zich toch weer verbijzonderen als: gewaarwordingen van druk, koude, warmte en pijn.

Met name de gewaarwording van pijn is meer bepaald. Zij komt de ziel toe door middel van de gevoelszenuwen, wanneer de inwendige organen in hun werking gestoord zijn, of ook wanneer zenuwuiteinden ergens in ons lichaam, door druk of stoot, door hitte of koude overprikkeld worden. De pijngebaarwording, van de pijn zelf niet te onderscheiden, verbijzonderd zich naar haar inhoud als steken, drukken, branden, trekken, knellen. Terwijl de gewaarwording zelf in onze ziel en in de hersenen ontstaat, verleggen wij haar aan het einde onzer gevoelszenuwen, ook dan zelf, wanneer die, gelijk bij menschen wier arm of been is afgezet, ontbreken.

Is de „levenszin“, waardoor wij gewaarworden hoe wij leven, wel eens genoemd de barometer van het levensproces, of ook het „vital gevoel“ — waarmee dan bedoeld wordt, dat het ons tot bewustzijn brengt van den al of niet normalen gang van het levensproces, van het al of niet functioneeren van het organisme — vooral mag de „levenszin“ zoo heeten in betrekking tot de pijn.

De pijngebaarwording brengt ons toch tot bewustzijn, dat er ergens in ons lichaam gevaar voor het leven is en wij dus op redding bedacht moeten zijn.

In zijn „Ziekte der Geleerden“ wijst Bildekerker er dan ook op, hoe de pijn ter waarschuwing is van 't „aandoende kwaad“.

Zij, het pijn gevoel, —

Daar trouwe waachter bij een zorgeloos gezin,
D' alarmkreet opheft als vijandelijk leed komt anderen.

En de dichter zingt zelfs den lof van de pijn, wanneer hij zegt:

Zij roept: „Laat af, houd op, herstel u, spaar uw krachten!“
„Laat de artsenij der angst en pijn, maak verachten!“
„Bring' lichaamsuiterlijnges in de helijne eenmaad.“
„En verg' geen werktuig meer dan 't van zich tischen laat.“
„Aartswildheid, in 't pijngevoel besloten!“

Het „algemeen gevoel“ is inderdaad de levenszin, die ons doet kennen ons lichamenlijk wel zijn of krank zijn, en ons in het pijn-gevoel nadrukkelijk vermaant om behoorlijk te leven. Middel waardoor, zoo als Bildekerker zegt:

— de Almacht wilde u 't lijf, het kostbare lijf bewaren.

Middel, waardoor zelfs de zinnelijke mensch zich een maat ziet gesteld in zijn genieten, welke hij anders zou overschrijden, zoo „'t heilzaam smartgevoel geen wacht hield bij 't genot“.

Wij komen thans tot de tweede hoofdschakel onzer gewaarwordingen: de zinggebaarwordingen.

De gevoelszenuwen, die tot haar ontstaan medewerken en aan den omtrek van het lichaam eindigen, zijn daar verbonden met bepaalde organen of werktuigen, zooals het oog of het oor, en daardoor geschikt om prikkels van bepaalde soort over te brengen naar de hersenen, waarin deze zenuwen onmiddellijk uitloopen.

Het zijn deze zenuwen, die den naam dragen van zinszenuwen, en de prikkels van de buitenwereld, van wat buiten ons lichaam is, ons doen gewaarworden.

Wijl de zinggebaarwordingen naar de werktuigen of organen der zinnen weer soortelijk verschillen, onderscheidt men haar nader als tast-, smaak-, reuk-, gehoor- en gezichtsgebaarwordingen.

Ieder dezer zinggebaarwordingen heeft als het ware haar eigen taal, waarin zij ons de indrukken, de prikkels van de buitenwereld vertolkt. Een slag b.v. veroorzaakt op de huid pijn, op het oog licht, op het oor geruisch.

Wijl eindelijk gehoor en gezicht, meer dan tast-, smaak- en reuk-zin, bijdragen tot kennis van de buitenwereld, en bovendien van groofter beteekenis zijn, onderscheidt men de eerste twee ook wel als de hoogere, tegenover de laatste drie als de lagere zinnen.

Beginnen wij met de gewaarwordingen van den tastzin.

De grens tusschen dezen en de zoeven besproken „algemeen zin“, is vaak vloeiend. Door sommige zielkundigen wordt dan ook niet van tastgebaarwordingen, als van een afzonderlijke soort tegenover de andere zinggebaarwordingen gesproken, maar geeft men ze een plaats onder de „lichaamsgebaarwordingen“.

Let men er echter op, dat de tastzin, welken zenuwen zich tot in de huid en slijmvlies uitbreiden, niet, zooals „de algemeene zin“, zijn prikkels uit ons eigen lichaam, maar van buiten ontvangt, dan is er wel iets voor om van een afzonderlijke zin als tast-zin te spreken.

Het orgaan van den tastzin zijn de ontelbare tastlichaampjes die zich bevinden in de „lederhuid“, de onderste der drie lagen waaruit de menschelijke huid bestaat en daar de uiteinden vormen van de gevoelszenuwen. Deze tastlichaampjes bevinden zich namelijk in zeer grooten getale in de toppen der vingers, in de handholte, in de punt der tong, in de lippen en dus op die plaatsen, waar wij het fijnst tasten; daarentegen komen zij het minst voor, waar de tastzin het onzekerste is; namelijk op den rug. Van de betrekkelijke hoeveelheid dezer tastlichaampjes op een bepaalde plaats van het lichaam, hangt de gevoeligheid dier plaats voor tastindrukken af.

Zoo wordt men de punten van een passer, dien men op de huid zet, op de ene plaats van het lichaam anders gewaar dan op een andere. Op vele plaatsen zal men, als de oogen gesloten zijn, de twee punten, als twee, op vele als één punt gewaarworden.

Om b.v. de twee passerpunten ook als twee, dus als gescheiden, gewaar te worden, moeten zij op den rug, waar het aantal der tastlichaampjes geringer is, ongeveer zeven centimeters van elkaar staan, terwijl daarvoor bij het uiteinde van de tong en de vingertoppen één tot twee millimeters voldoende zijn.

De prikkeling in de tastzenuwen ontstaat doordat in deze tastlichaampjes tengevolge van druk of stoot een verplaatsing der fijnste deeltjes, der z.g. moleculen plaatsgrijpt; naar de sterkte der verandering richt zich, onder overigen gelijke omstandigheden, ook de sterkte der tastgebaarwordingen.

De inhoud der tastgebaarwording als

hard en week, vloeibaar en vast, glad en ruw, droog en vochtig, zwaar en licht, koud en warm is de druk, die, door middel van de gevoelszenuwen, deels ontstaat uit spanning van de met haar verbonden spieren, gewrichten en pezen, bij de aanraking van de dingen buiten ons met onze huid en die men actieve of inwendige tastgebaarwordingen noemt; deels ontstaat uit den weerstand, den tegenstand, die van de dingen buiten ons op onze huidzenuwen wordt geoefend en die men passieve of uitwendige tastgebaarwording noemt, en waartoe ook kan gerekend de gewaarwording van warmte of koude.

Deze druk als inhoud der tastgebaarwording is te onderscheiden van de drukgebaarwording, die ons toekomt uit de hierboven besproken „gemeen- of levenszin“. Komt toch de eerste uit de wisselwerking van ons lichaam, met de buitenwereld, de tweede komt uitsluitend op uit ons eigen lichaam, uit de spanning der spieren in onze inwendige organen zooals maag, ingewanden en longen. Daarmee is de tastzin van zoo groote beteekenis voor de kennis van de buitenwereld. Door haar leert het kind langzaam zijn eigen lichaam van de dingen die daar buiten zijn, onderscheiden.

Wijl verder de tastzin ons niet slechts, gelijk de andere zinnen, gewaarwordingen biedt, die wij als nadere kwaliteiten, als z.g. „secundaire eigenschappen“ der dingen, b.v. kleur, klank, smaak en geur, vertolken, maar ons ook gewaarwordingen geeft van hun eerste eigenschappen, van hun z.g. „primaire kwaliteiten“ zooals dichtheid, vastheid, weerstand; i. e. w. van het „bestaan“, de werkelijkheid der stoffelijke dingen, heeft men den tastzin ook wel aangeduid als den zin der realiteit, der werkelijkheid. Het „tastbare“, biedt ons zekerheid omtrent het bestaan, de werkelijkheid van hetgeen buiten ons ligt.

„Indien ik Zijne handen niet zie het teken der nagelen, en mijne vinger steek in het teken der nagelen, en steek mijne hand in Zijne zijde, ik zal geenszins gelooven.“ zegt de ongelovige Thomas op den avond van 's Heeren opstanding. — Men vergeet echter niet, dat ook de werkelijkheid der „tastbare dingen“ ten slotte op een „gelooven“ berust en dat mitsdien de zekerheid des geloofs — ook aan de „werkelijkheid“ der stoffelijke dingen in hooger zin zekerheid is dan die ons toekomt uit den tastzin.

Doch hierover later.

Is, zooals wij straks zagen, de gewaarwording van de beweging, de spanning onzer spieren, een der elementen van de tastgebaarwording, door de spiergebaarwording leert de mensch ook de andere zinnen hun richting geven, zodat b.v. hooren tot luisteren, zien tot kijken wordt. En evenzoo is deze gewaarwording behulpzaam bij de vorming van het willen, wijl juist de spierbeweging, het gebruik onzer handen vooral, dienstbaar is aan het verwezenlijken van ons doel, aan de veranderingen die wij teweeg willen brengen in de stoffelijke wereld; aan het „maken“ van kunstigen arbeid.

Behoort de tastzin tot de z.g. „mechanische“ zinnen, omdat daarbij druk en stoot als zenuwprikkels werken, den reuk- en smaakzin rekent men tot de „chemische“ zinnen, omdat de stoffen, die hier als zenuwprikkels werken eerst uit hun toestand van vaste lichamen in die van vloeistoffen of gassen moeten overgaan.

In den neus, het orgaan van den reuk-zin, bevinden zich de uiteinden der reukzenuwen en aan deze weder spijlvormige lichaampjes, die tot opname der reukprikkels dienen en daarom „reukcellen“ heeten. Het reuken ontstaat door prikkeling dezer reukcellen, welke prikkeling door de gevoelszenuwen weer overgebracht wordt op de hersenen. De, door inademing — de neus is daarvoor het aangewezen orgaan — toegevoerde fijnste stoffdeeltjes, welke zich van sommige stoffen losmaken en in de lucht zweven, moeten eerst in de daartoe steeds vochtige, slijmhuud van de neusholte worden opgelost en „vervluchtigd“ tot gasen.

Hoe dit toegaat kan men zich verduidelijken met een stuk kamfer. Legt men toch een stuk kamfer in een bak met water, dan zal het aan de oppervlakte blijven drijven en daarbij tevens het water al spoedig derwijs terug drijven, dat het in een groefje komt te liggen en straks door de terugstoot van het water in een draaiende beweging komen. Daarbij lost het zich al meer op, kleine deeltjes maken zich van de oppervlakte los, en eindelijk is het stuk kamfer schijnbaar verdwenen doordat het in gasvormigen toestand is overgegaan.

Hoe krachtiger de uitstrooming der kleine bestanddeeltjes in een reukstof is, des te

sneller en verder verbreidt zij zich, wordt „vluchtig“, vervormd in een gas, dat ons een reukgebaarwording geeft. Van de mucus veroorzaakt reeds 1/2000000 milligram een reukgebaarwording.

Vaste of ook vloeibare stoffen ruikt men niet. Houdt men den adem in of ademt men alleen met den mond, dan houdt alle reukgebaarwording op.

De inhoud of de hoedanigheid van de reukgebaarwording is, wijl de geuren zelf ontelbaar zijn, zoo verschillend, dat zij niet tot bepaalde soorten is te brengen. De taal heeft er dan ook geen eigen woorden voor, maar ontleent die of aan de reukstoffen, b.v. muscus- en rozen-geur, of aan de processen waar zij uit ontstaan: b.v. rot-lucht, lijkenlucht, vuile lucht, of aan de tastgebaarwording b.v. een prikkelende, scherpe geur.

De sterkte (intensiteit) van de reukgebaarwording hangt af van de eigenaardigheid der reukstof, — men denke aan de reeds genoemde muscus, aan kamfer, rozen en vanille — aan de menigte der in de neusholte ingedragen deeltjes, en daarbij aan de grootte van het geprikkelde oppervlak, en eindelijk aan den duur en de snelheid van het ruiken zelf. Oefening kan den reukzin versterken, zoo als wij weten van wilden, artsen en scheikundigen. Overprikkeling kan daarentegen de reukzenuwen afstompen, zodat wij ten slotte iets „niet meer ruiken“.

De ervaring die wij kunnen opdoen bij menschen die langdurig in slecht riekende lokalen vertoeven.

Het gevoel dat zich aan de reukgebaarwording paart, is naar de onderscheiding harer inhoud verschillend, toch spreekt men van wel- en onwelriekendheid, hierbij speelt echter het subjectieve een vrij groote rol.

Niettegenstaande de, door zijn „Normaalkleding“ en zijn „Ontdekking der Ziel“, — een opzienbarend werk dat in 1878 verscheen — bekende, Dr. Gustaaf Jaeger uit Stuttgart, aan den reukzin een zeer belangrijke rol toekende, — volgens hem zou de ziel zetelen in de specifieke reukstoffen aan ieder individu onder menschen en dieren eigen, en daarop dan weer de onderlinge sympathien en antipathien, de instincten en affecten berusten — is men het er vrij wel nog algemeen over eens, dat de reukzin, hoe gewichtig ook als „wachter bij de lucht die wij inademen“, als middel tot verhooging of demping van het zinnelijk levensgevoel, voor het eigenlijke zieleleven van niet groote beteekenis is. Aan ons kennen van de buitenwereld brengt onze reukgebaarwording met haar onbepaalden inhoud weinig toe.

De reukzin vormt met den smaakzin dan ook de twee z.g. lagere zinnen.

De smaakzin heeft zijn zetel in de mondholte, en dan in het gehemelte en vooral in de tong, wier „tonglepeltes“ de smaakgebaarwording langs de gevoelszenuwen tot de hersenen brengen. Gelijk slechts het gasvormige wordt geroken, zoo wordt slechts het vloeibare geproefd. De vaste stoffen brengen dan allen een prikkel op onze smaakzenuwen teweeg, waaraan zij in het speeksel zijn opgelost.

De inhoud of de hoedanigheid van de smaakgebaarwording is minder onbepaald dan die der reukgebaarwording. Men heeft ze in den laatsten tijd tot een viertal hoofd-kwaliteiten teruggebracht en wel: zuur, zoet, bitter en zout, uit welke combinatiën dan de andere zouden ontstaan.

Van de smaakgevoelens is wel te onderscheiden de gewaarwordingen van den „levenszin“ die men in de mondholte heeft en aanduidt als brandend, samentrekkend, verkoelend. En evenzeer de „reukgebaarwording“, die men als „aromatisch“ aanduidt en welke men van de smaakgebaarwording dadelijk kan onderscheiden door bij het gebruik van spijs of drank den luchtstroom die ons door den neus toekomt, af te sluiten.

Spreekt men van „smaak“ in den zin van de geschiktheid tot juiste esthetische beoordeling — een „man van smaak“ is hij die zuiver oordeelt over schoon en leelijk — met den smaakzin heeft dit niets uitstaande. Wij hebben hier te doen met een overdrachtelijke spreekwijze, waarschijnlijk ontstaan doordat de tong een zeker oordeel geeft over aangenaam en onaangenaam. Toch is dit oordeel weer erg subjectief en geldt dan ook het „over den smaak valt niet te twisten“ zeer zeker van wat in den letterlijken zin „smakelijk“ of „on-smakelijk“ is. Niet daarentegen, zoo als wij later zullen zien, van wat schoon of leelijk is.

Ook de smaakzin heeft, hoewel als „wachter voor de voeding“ groote betee-

kenis bezit voor het animale, voor het eigenlijke zieleleven minder belang.

Zoo zagen wij dan, hoe naar vaste ordeningen, onze gewaarwordingen ontstaan van wat in ons en om ons geschiedt, en hoe daardoor onze ziel in meerdere of mindere mate de kleine wereld van haar eigen lichaam en de groote wereld van wat daar buiten ligt, leert kennen.

Thans rest ons nog de bespreking van de vaste ordeningen voor de gewaarwordingen der twee hoogere zinnen: gezicht en gehoor, die voor ons kennen van zoo voorname betekenis zijn.

„Het beeld des Onzienlijken Gods.”

Dewelke is het beeld des onzienlijken Gods, de eerst geborene aller creature.

Col. 1: 15.

God is een Geest, onze God is onzienlijk; maar toch openbaart die Onzienlijke zich met klimmende klaarheid. Schemerend door en achter het gordijn der Natuur, doorzichtiger in den naar zijn Beeld geschapen Mensch; en met volle klaarheid in Christus, die is het uitge-drukte beeld Zijner zelfstandigheid, het beeld des Onzienlijken Gods.

Beeld, niet beeltenis. Wat gebedelhouwd is geeft meer dan wat in lijn en tint is afgebeeld; het geeft de volle verschijning; in marmer of metaal bootst het beeld den massieven levensvorm na. De beeltenis met stift of penseel geeft op haar beurt wat het koele, stugge marmer welgetuit uit te drukken, de levenswarmte, den zielgloed, de bewegelijke trekken; maar het beeld is meer indrukwekkend, is overweldigend door machtinger werkelijkheid en bijna tastbaarheid.

Daarom spreekt de Schrift niet van de beeltenis, maar van het beeld van God, die onzienlijk is, en in die uitdrukking het beeld van God, trekt zich geheel de actie der religieus salm. God geeft zijn beeld; de mensch verleidt dat beeld; de mensch wil zelf een beeld van God maken; dat zelf willen maken van een beeld van God is bittere zonde; en in het eind klimt die zonde tot haar hoogste punt, als satan, als het beest, als de mensch der zonde, als de antichrist, zichzelf een beeld opricht, en voor dat beeld de aanbidding opzucht, die alleen toekomst aan „het uitge-drukte beeld van Gods zelfstandigheid”, d. i. aan den Christus.

Die openbaring van God in zijn beeld mag alzoo niet verstaan als figurlijke uitdrukking, als overdrachtelijke taalvorm. Ze is integendeel bovennatuurlijke werkelijkheid. Vandaar het zeggen van Jezus tot Filippus: „Wie mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien”, en vandaar de hope der heerlijkheid voor elk kind van God, dat ook hij eens den Christus zien zal gelijk hij is, en dat hij in dat zien van den verheerlijkten Christus God zelf zal zien van aangezicht tot aangezicht. Niet Christus zien en daarna of daarnaast God zien, maar God zien in Christus.

De zonde heeft in den onwedergeboren mensch het beeld van God onkenbaar gemaakt. En nu geeft God in Christus, in één persoon, zijn volle beeld in volende klaarheid. En dit kon in onze menselijke natuur, omdat de Zoon van eeuwigheid het beeld des Vaders was, en onze menselijke natuur als door de schaduw van dat beeld uit het stof deze aarde was geformeerd.

Wie daarom staan blijft bij de openbaring Gods in de natuur, gedrukt als ze is door den vloek; of ook staan blijft bij de openbaring van het geestelijk wezen Gods in den mensch, gelijk hij dood is door de zonde; kan tot geen waarachtige kennis Gods geraken, maar moet in algodertij of valsche filosofie vervallen.

„Niemand kent den Vader dan de Zoon, en wien het de Zoon wil openbaren.”

Daarom blijft de Christus het middelpunt van onze Godsverering. Niet alleen door wat hij sprak, door wat hij deed, door wat hij leed, maar door zijn persoon zelf. De glorie der apostelen ligt in wat ze gehoord, gezien en getast hebben van het Woord des levens.

Christus is niet maar de hoogste profeet onder de profeten, en het hoofd der apostelen, hij zelf is de persoonlijke belichaming van al wat in de heerlijkheid onze religie ligt saamgevat. „In Hem woont de volheid der Godheid lichamelijk.” Naar hem noemen we ons. In zijn naam is ons de zaligheid gegeven. Van zijn persoon en naam gaat de herbarende, de levensvernieuende kracht uit, die de gedaante der wereld veranderd heeft. Alleen waar hij wordt aangebeden, is waarachtig Christendom. Hij heerscht, niet enkel door de overlevering van wat hij eenmaal op aarde was, sprak, deed en onderging, maar door een reele macht, die Hij nu nog, gezeten aan Gods rechterhand, uitoefent, op landen en natieën, op geslachten, gesinnen en personen. Voor hem of tegen hem, beslist over den loop van 's werelds historie, over de einduitkomst van leders levensbestaan. Met hem zal de wereld zich in vrede verholden, tegen hem gekerd, zal ze beroerd worden, en beroerd blijven, tot ze of tot hem terugkeert, of in haar verzet tegen hem vergaat en zich den dood eet.

Alle pogen om de Christelijke religie te verwateren en van hem los te maken, of ook met filosofie en heidensche uitdrukselen te vermengen, moet daarom tot geestelijken en zedelijken achteruitgang leiden.

Wie ook maar eenigszins den hoogen naam van Christus met dien van Buddha, Konfucius of Mohammed op één lijn stelt of in één adem noemt, ondermijnt de Christelijke religie en alle religie, en daarmee de gelukkige ontwikkeling van ons menschelek geslacht. Want dat alles voert af van de kennis Gods, valscht de kennis Gods, doet de echte kennis Gods te loor gaan; en wijl God te kennen zelf het eeuwige leven is, hier en hierna, is alle verveemding van den Christus, alle omneveling van den naam van Christus, een zoeken niet van het leven, maar van den dood.

Christus zoeken om uw zaligheid is het begin; maar wie verstaat wat zaligheid is, grijpt juist ter wille van die zaligheid in Christus de kennis van zijn God.

Het is zoo, in Christus ligt uw waarborg, dat eens uw ziel van alle zonde rein zal zijn; de zekerheid dat geen zondschuld u meer jagen zal; de belofte dat ge eens uw lichaam verheerlijkt terugontvangt; en niet minder de

hope van inwoning in het Vaderhuis, van heilige vreugde in de zalen van het eeuwige licht, van een eindeloos samenzijn met al Gods heiligen; kortom, van een efenis, u brengende wat geen oor ooit gehoord, geen oog ooit gezien heeft, of wat in geen menschenhart ooit oplom.

En toch is dat alles nog niet anders dan de luister van het paleis en van wie er mag binnentreden, de stralenkrans die de zaligheid omringt. En de werkelijke zaligheid is en blijft, in God zelven te zoeken. Hem uw God te be-sitten, Hem met doorziende kennis te kennen, en met den levenden God in zalige aanbidding zielsgemeenschap te genieten, — dat en dat alleen is van alle eeuwige zaligheid de kern en pit.

En daarom is er zaligheid in Christus, en omdat hij u van zonde verlost, en omdat Hij u de erfenisse waarborgt onder de heiligen in het licht; maar toch, ten volle eerst is de zaligheid door u in Christus gegrepen, zoo ge in hem, als het Beeld des onzienlijken Gods, God zelven grijpt, en in die kennis Gods, die van dat Beeld u toestraalt, indrinkt Christus u leven.

Het is niet een zaligheid, die Christus u maar bereidt, die Hij u nader brengt, en waar Hij u eens binnenleidt, om dan, na volinding van dat machtig werk, terug te treden. Neen, ook in het rijk der heerlijkheid zou er geen zaligheid zijn, zoo de Christus er niet eeuwiglijk was, als de gene in wien gij God zien, kennen en genie-ten kondt.

Toch toef dit niet tot ge in het Vaderhuis zijt binnengegaan.

Wel wordt daar eerst de kennis Gods vol-eind, maar hier reeds begint ze. We hebben niet maar een toezegging van toekomstige openbaring, maar een openbaring van God in Christus, die hier reeds onder ons bereik valt.

Het Beeld van God ligt op het Evangelieblad in Christus voor ons uitgetekend. God is een geest, en de zelfopenbaring Gods in het eeuwige Woord ligt in het beschreven Woord voor ons uitgesproken.

Ook na zijn hemelvaart leeft Christus in dat Woord na, is met dat Woord de beeltenis van het Beeld Gods de wereld ingegaan, is zijn gestalte onder ons voortlevende, en zijn we, dank zij dat Woord, zoo met den persoon en de verschijning van den Christus vertrouwd, dat hij ons verzelschap op onze levensweg. Zoo als de Christus verkeerde onder zijn toenmalige omgeving, zoo brengt de verbeelding hem over in onze eigen omgeving, en passen we zijn woord van toen zoo op ons zelven over, dat het is of hij ons zelven toesprekt, vermaant, bezielt en troost.

Doch hierbij blijft het niet. Er is van den Christus niet alleen een beeltenis in het Woord, maar er zijn ook van den Christus krachten en werkingen, invloeden uitgegaan, die zich als vonkelen van vuur van ziel op ziel hebben overgeplant, die vuur in den mensch hebben ontstoken, en alzoo een gloed van liefde, van heiligen zin, van geestelijke toewijding hebben doen ontbranden, die de eeuwen doorging en nog brandt, en ons, als we er in leven mogen, koestert en verwarmt, en als 't ware den levensadem van den Christus ons nabij brengt.

En dit alles is niet maar lijdelijk gevolg van zijn verschijning voor twintig eeuwen, maar wordt dag aan dag reël door hem zelven ge-voed en gesterkt, en dringt rechtstreeks uit den Christus op ons aan. Elke ziel die herboren wordt, elke heilige zin die in ons opkomt, alle goed werk waartoe we bekwaamd worden, het is al zijn werk door de wonder inwoning van den Heiligen Geest.

Hij zou komen om woning bij ons te maken, en hij is gekomen, en komt nog, elken dag en elken nacht, om die inwoning in de gemeente zijner heiligen te bevestigen. Hij is ons geen onbekende, maar ook wij zijn hem geen vreemden. Hij kent en roept ons bij name, en schikt zich naar de noden van elk hart.

Zoo dringt hij, die het Beeld des Onzienlijken Gods is, aldoor op ons aan, zet zijn eens begon-nen werk in ons voort en doet door, en viocd heen, den oceaan van Gods grondloze bar-nhartigheden steeds heerlijk voor ons schit-teren.

Gewisselijk, er is kennis Gods die wij van hem nemen en aan hem ontleenen; maar veel meer nog is er kennis Gods die hij zelf ons toebrengt, in ons brengt en in het verborgene onze ziel tot klaarheid doet komen.

Dit toch is het mystieke, dat hij die het Beeld des onzienlijken Gods is, ons dat beeld niet slechts toont, en ons door dat beeld niet slechts bekoort, maar dat beeld in ons zelven, in onzen eigen persoon, in onze eigen ziel uit-beeldt.

Er is gelijkvormigmaking van ons eigen in-nerlijk leven aan het innerlijk leven van den Christus. Zijn beeld drukt zich af in Gods heiligen.

En dit eerst is de hoogste kennis Gods, die we op aarde bereiken kunnen, wanneer alzoo het beeld Gods in Christus het beeld Gods in onszelven vernieuwt.

Dr. A. KUYPER,

De Gemeene Gratie.

Deel II van dit premiewerk voor abonne's op De Heraut (waarop d.d. 17 Juni 1901 de Intekenings onherroepelijk werd gesloten) is verschenen. Aan alle Intekenaren, die ons ook voor dit tweede deel /3.— voor elk door hen aangevraagd exemplaar deden toekomen, zijn de hun toekomende ex. deel II verzonden.

Gaarne zouden wij van de abonne's, die voor deel II ons tot op heden of niets, of een onvoldoend bedrag remitterden, onverwilt het ons komende ontvangen, opdat ook de voor hen bestemde exem-plaren kunnen verzonden worden.

De Administratie.

25 September 1903.

Amsterdam, 25 September 1903.

De Hervormde Synode.

De saamkomst van de Haagsche Synode kenmerkte zich ook dit jaar door een vol-slagen gemis aan energie.

De fractie in de Hervormde Kerk, die de kerk door de kerk wil hervormen en al haar hoop had gesteld op de Synode, die „om” was, heeft weer gelegenheid te

over gehad de waarheid te ondervinden van Dr. Hoedemakers woord: „Heere, bewaar ons voor een orthodoxe Synode.”

De heeren, die thans zetelen in het nieu-wodische heerenhuis in de Javastraat, waar in de antichambre de „Dordtsche Synode” hangt als symbool van het gloriëtijsperk onzer Gereformeerde Kerk, hebben daarom hun tijd niet verbeuzeld. Er is druk ge-achteld zelf. Er waren tuchtraken te be-redden, aantieele zorgen te voorzien, reglementen te wijzigen. Vooral het beheer eischte veel tijd. Maar één daad, een daad van mannelijken moed, een daad, om richting en steun te geven aan het kerkelijke leven, die vraagt ge aan deze Synode te vergeefs.

De Haagsche Synode bleek ook nu weer impotent.

Niet alsof de ernstige vragen, die heel het leven van ons volk bewegen, ook niet aan haar deur aanklopten. De strijd tegen het veldwinnend socialisme; de vraag naar reorganisatie der kerk; de handhaving der waarheid Gods tegen het ongelooft; — dat alles stond wel op haar agendium.

Maar de Synode ontweek elke beslissing. Ze weet uitnemend goed, dat haar kerk-genootschap gelijk is aan een bouwvalligen toren, waaruit ge niet een steen los kunt maken, of heel het gebouw stort kerkend ineen.

En daarom, met een kunstvaardigheid, die een koorddanseres eer aan zou doen, verrichte ze op het slappe koord van begin-selloosheid haksentoeeren om het juiste even-wicht te bewaren.

o. Neen, de Synode keurde het socialisme in haar ambtsdragers niet goed, maar de klacht was reglementair niet in den haak en daarom kon de Synode niets doen om het socialisme te bestrijden.

En al erkende de Synode, dat haar or-ganisatie niet onverbeterlijk was, ze zou met reorganisatie maar wachten, totdat be-tere tijden aanbraken.

Zoo werden de klagers met een kluitje in het riet gestuurd.

Is het wonder, dat onze gereformeerde broeders in het genootschap over deze Synode al de fielen van hun toorn uitgieten?

Er was niemand, die bij het sterven van deze Synode haar loflied zong. Ze ging heen zonder begeerd te zijn.

Of neen, één was er, die de loftrampet aan de lippen zette en geen woorden van bewondering genoeg vinden kon voor dit hoogste college der „Vaderlandsche Kerk.”

En die ene was, — ge raadt het in-geen tien tellen, — het orgaan van de so-cialisten, Het Volk!

Licht en Schaduw.

Ook op het terrein der Zending wisselt licht en schaduw elkaar af.

Een vriendelijke lichtstraal schijnt van uit Djocja's hospitaal, waarvan wij zoo even het jaarlijks verslag ontvingen. En daar-naast, ook al hangt dit nu niet rechtstreeks met de Zending saam, mag ook de opening genoemd worden van de Paul Krugerschool te Batavia.

Het is een verblijvend verschijnsel, dat in Indië zelf de betekenis van het Chris-telijke onderwijs zoo hoog wordt geschat. De leening, voor deze school noodig, werd bijna geheel in Indië voltekend. Het moederland, waarop eerst alle hoop gevestigd werd, droeg slechts weinig bij. Bij de opening der school overtrof het aantal leer-lingen, 90 in getal, de stoutste verwach-tiging. Ook schijnt men in de keuze van het onderwijzend personeel zeer gelukkig te zijn geslaagd. Ds. Weyers, de volijve-rige Dienaar des Woords te Batavia, heeft door de zeldzame toewijding, den volhar-denden ijver, den geloofsmoed, waarmede hij deze zaak aanvatte en ten einde bracht, zich een eerezuil opgericht. Onze beste wenschen vergezellen deze christelijke school, die voor heel Java ten zegen moge worden.

Tegenover die lichtzijde staat echter de donkere schaduw, die thans over Soemba ligt.

Ds. Pos, die pas na een jaar verlof weer-keerde naar zijn arbeidsveld, werd ernstig krank en moest op Java herstel van kracht gaan zoeken. Onze tweede zendingdienaar op Soemba, Ds. de Bruijn, heeft juist vacante gekregen en is gerepatriëerd. Ons zendingsterrein ligt dus tijdelijk geheel braak. En dit is nog het ergste niet. Maar Ds. Pos heeft zijn gemeente op Soemba in zoo ontredde toestand aangetroffen, dat de wanhoop hem om het hart sloeg en hij vreesde, dat aan een krachtig weero-p-leving der Zendingactie niet te denken valt.

Nu stemmen wij gaarne toe, dat een toestand van geestelijke depressie, als waarin broeder Pos verkeert, niet de meest geschikte is om een juist oordeel over Soemba te vestigen. Wie een zwarten bril op heeft, ziet alles donker om zich heen. Maar dit neemt toch niet weg, dat de toestand op Soemba treurig is en de vraag steeds luider gehoord wordt, of voortzetting van de zendingactie op den bestaanden voet wel wenschelijk en raadzaam is.

De bezwaren, die tegen dit Zendingsterrein worden ingebracht, zijn toch niet gering te achten.

Voorreest, zoo zegt men, kan met onze uiterst beperkte krachten de zendingactie op Soemba niet tot een blijvend resultaat leiden. Zending dient niet om enkele heidenen tot bekeering te brengen, maar om een Christelijke Kerk te stichten. Zal een Christelijke kerk echter duurzaam bestand hebben, dan is wel in de eerste plaats noodig dat ze in de eigen landstaaten eigen Bijbel, een eigen catechismus, een eigen liturgie en kerkenorde ontvangt. Wanneer men nu weet, dat op een Soemba een taal wordt gesproken, die geheel op zichzelf staat; ja, dat men op dit kleine eiland nog te doen heeft met tweerlei bevolking, de oorspron-

kelijke inwoners en de van buiten af ge-komen Savoezezen, die elk weer een eigen taal hebben, dan zal men gevoelen, hoe de stichting van een Christelijke kerk op zulk een eiland een arbeid en een kosten met zich brengt, die de draagkracht onzer ker-ken verre te boven gaat.

Hierbij komt in de tweede plaats, dat Soemba geheel geïsoleerd ligt van ons eigenlijke zendingsterrein in Indië en van Soemba uit geen de minste invloed op onzen Archipel kan worden uitgeoefend. Op Java schuilt de macht van heidendom en maho-medanisme. Daar moet de strijd gestreden worden. En waar nu onze krachten zoo gering zijn, daar klemt de vraag of wij goed doen met deze kleine kracht nog te versnipperen. Gesteld dat Nederland nog heidensch ware, wat zou men dan zeggen van een zendingactie, die bij voorkeur Urk of Ameland tot arbeidsterrein koos? En toch, Urk en Ameland zijn van uit Amster-dam nog in één dag te bereiken en Soemba ligt van Java een reis van weken af.

Terwijl cindelijk, en ook dit bezwaar mag niet te licht geteld, nu het droeve bericht van Ds. Pos inzinking tot ons kwam, het geestelijk isolement van de zen-dingsdienaren op Soemba niet anders dan schadelijk op hun toestand werken kan. Op Java kan men, dank zij de middelen van vervoer, elkaar nog eens zien en met elkaar raadplegen in ernstige omstandig-heden. Maar op Soemba zit men geheel van de wereld afgesneden. Eens in het jaar komt er een gouvernementsboot.

Voegt men hier nu bij, dat de zending-arbeid op Soemba dusverre weinig blij-vende vrucht afwierp, dan zou het struis-vogelpolitiek zijn den ernst dezer bezwaren te willen wegcijferen. Zeker zou niemand er aan denken, wanneer thans nog een keuze moest worden gedaan, een zending-post op dit zoo afgelegen en weinig bete-kenende eiland te vestigen, waar Java, het middenpunt van Indië, zoo luide om hulpe vraagt.

Wij zeggen dit alles niet, om den zen-dingsijver in onze drie Noordelijke provin-cien te doen verslappen. Maar nu de toestand op Soemba zoo donker is — en ook daarin hebben wij een bestel Gods te erkennen — mag de vraag niet onderdrukt, of het goed is op den ingeslagen weg voort te gaan?

Een dergelijke vraag, die bij velen op-kuwt, dient openlijk te worden besproken. Niets dooft meer het vuur van den Zen-dingsijver, dan de twijfel of men wel op den rechten weg is.

Daarom zal het goed zijn, wanneer de deputaten, die door de zendende kerken zijn aangewezen om voor Soemba te zorgen, na raadpleging met Ds. de Bruijn openlijk mededeeling van hun beslissing doen en de gronden aangeven, waarop hun besluit rust.

„Vrije vroomheid.”

Een der ernstigste grieven van de mo-dernen tegen ons, orthodoxen, was steeds, dat het religieuze leven bij ons aan banden gelegd werd.

Bij ons was alles uitwendige vorm. Er was een vaste vorm voor het gebed; een scherp belijnde confessie; een wel omschre-ven liturgie; een verplichte catechismus. Al die vormen waren de dood voor het geest-lijk leven. Ze waren een keurslijf, dat de lucht uit de longen neep, en het hart be-lette het bloed door de aderen te stuwten. En daarom, dat keurslijf moest hoe eer hoe beter verwisseld voor de nieuwerwetsche reformkor. Geen kerk, maar een gezellige saamenkomst in den Protestantenvond. Geen confessie en geen catechismus, maar de vrije vroomheid, die sprak uit eigen aandrang des harten. En al zong dan ook elk vo-gelke op eigen wijs zijn vroomheidslied, juist in die veelheid van schakering kwam de rijkdom van het religieuze leven uit.

Onze profetie, dat deze „bandeloze vroomheid”, dat alles overlaten aan indivi-duelele wilkeur, op vernietiging van het religieuze leven moest uitloopen, bleek maar al te spoedig waarheid. Het oudere geslacht der modernen, met zijn hoog idealistische opvatting, sterft allengs weg, en de jongeren, die hun plaats innemen, mogen in ascetisme liefhebben of aan socialistische droomer-ijen zich vergapen, het religieuze leven, de gemeenschap met God, krimpt tot al geringer afmetingen ineen.

Het klaaglied, dat Prof. Oort bij de ope-ning van het „congres der vrijzinnigen” zong, was in dat opzicht een teeken des tijds. En nog veel vlijmender zet Prof. Knapert het mes in de wonde, waar hij in De Hervorming deze teekening geeft van wat in sommige kringen der modernen te aanschouwen valt:

Vandaar onder ons voortest zulken uit wier overtuiging en dus ook uit wier prediking al het wezenlijk goddienstige en christelijke verdwenen is. Zij hebben van het „godelijk recht van den twijfel” zoo gulsig gebruik ge-maakt, dat 't nu al open vraag werd, overal welke scheuren: de kille wind blaast er door. God, gebed, dagg, eeuwig leven, menschen-waarde, onsterfelijkheid... het is al in discussie. Al staat het nu vast, dat dit zeer eierlijk en rechtschapen zijn kan, met huivering denkt men aan de prediking, die van dezen ongodsdienstig-heid het droeve gevolg zijn moet. Het worden betoogen, beschouwingen over alles wat gij wilt, maar het is geen Evangelieverkondiging, gloed noch heerlijkheid, geen gebed, geen profetie.

Deze groep is niet groot, omdat geen voor-ganger dit leven lang volhoudt. Maar talrijk zijn zij, die in geen deel ongodsdienstig-mogen heeten maar wier godsdienst zich verre verwijderde van wat voor ons en anderen reli-gieus kern is. Het woord „God” wordt toege-past op begrippen, die niets meer uitstaande hebben met het christelijk geloof in God den Vader en onder den invloed van oude en spekulatiewetenschappelijke wijsgeerte, vaak ook van slecht verdwade lectuur, van meer of min gron-dige bestudering van andere godsdiensten, ont-staat er een beschouwing, een samenstel van

meningen en dus ook een prediking en een onderwijs, waarin voor alles plaats is behalve juist voor dat godsdienstige theisme van Jezus, waaruit dus wegwijl juist wat naar onze innige overtuiging godsdienst tot een bron van blijd-schap en vertroosting maakt.

Dit is een uiterst grove verdeling. Er zijn van allerlei schakeeringen in het durven noemen van het voorwerp des geloofs en der aanbidding, in de waardering voort van de persoon van Jezus voor ons godsdienstig leven, in de vrijmoedigheid om „Jezus Christus” te zeggen. Wederom zijn er groepjes of afzonder-lijke personen, die sterk onder den invloed staan van Tolstoj, of die in Boeddha zien niet slechts „het licht van Azië”, maar „het licht der wereld”, of theosofen. Van onze vrijzinnig-christelijke sociaal democraten wordt in dit ver-band niet gerept, want, zoo ik afge op hun blad De Bijde Wereld, zijn zij in 't godsdienstige eens geestverwanten, slechts hebben zij een andere meening over de toepassing des Christen-doms in de maatschappij. Genog. Dit weinige volsta ter aanduiding van de groote verwarring onder ons. Er is geen godsdienstige oefening, geen catechisatie aan de andere gelijk. Hoorde de gemeente „God” zeggen, zij kan niet weten of zij dan inderdaad den Almachtigen en Levenden God zal hooren prediken of een soort ijle substantie, die door 't heetel vloeit of stroomt of iets anders doet. En als er een onbekende den kansel betreedt moet men goed opletten, of hij zal voortgaan in 't gebed dan wel „zoo maar beginnen”. Vandaar verwarring, verbroekeling van kracht, vandaar, erger nog, verloofing van godsdienstigen gloed, een zich afwenden in arren moede van deze verlaauwing der grenzen, dit gevraag en getwijfel, dit ge-broddel met het heilige „Boodschap het niet op Askelons straten, opdat de Filistijnen zich niet verbielen”. Ach, zij weten het al en ver-heugen zich en roepen: „dat komt er van, dat gij onze goden niet helt willen dienen en onze leer aanvaardt”. Zij verheugen zich en meenen, dat dit ons voeren moet naar hunne wacht-vuren, naar hun neo calvinisme.

Zoo is Leiden in last.

Prof. Knapert weet maar één redmiddel tegen deze ontakeling van het moderne scheepje.

De ernstige modernen moeten saamko-men om een moderne confessie, een mo-dernen catechismus, een moderne liturgie op te stellen.

Zoo schrijft hij:

Wij willen trachten tot elkander te brengen allen, die met ons het heil zien in de prediking van het Evangelie van Jezus Christus, allen, die beslist willen getuigen van Gods bestuur en leiding, van de kracht en de wijding des gebeds, van de waardij onzer zielen en de hoop der persoonlijk onsterfelijkheid. Aangezien nu alle vroomheid, alle gemoeiservaring, wil zij klaar en welbewust zijn voor ons zelven en indruk maken op anderen, wil zij vergaderen en vast-heid geven, noodig heeft dogmatische omlijning, daarom willen wij trachten ons christelijk geloof in dogmatische formules te omschrijven. Niemand verdenkt ons daarbij van het dwaas begeren om een of ander klassiek werk uit vroeger eeuwen te willen nabootsen. Men zou ons daar-door groot onrecht doen. Wij meenen slechts, dat een zoo scherp mogelijke beschrijving van ons vrijzinnig christelijk geloof en ook van wat wij als daarmee strijdend verwerpen, onder al de stroomingen dezes tijds vele voorgangers en ook vele gemeentelieden tot elkander zal brengen, hecht verenigen, steunen zal. Terwijl eindelijk een liturgie en een catechese, op deze artikelen gegrondvest, leiding en vastheid aan onze richting, aan onze beginselen geven zal.

Wij zijn benieuwd, hoe deze vaste dog-matische belijning der moderne beginselen er zal uitsien.

Maar intusschen zij nu reeds met dank-baarheid geconstateerd, dat de moderne richting zelf inziet, dat het niet de „vrije vroomheid” spaak loopt.

Zoo heel ongelijk hadden de orthodoxen toch niet, toen zij beweerden, dat zonder vastheid van belijdenis, het religieuze leven niet bloeien kan.

Afglijden.

Niet zonder bezorgdheid kan het worden aangezien, dat in Roomsche kringen de in-vloed van de Schriftcritiek steeds meer veld wint.

Het anti-christelijke karakter dezer nieu-were Schriftcritiek treedt steeds duidelijker aan het licht. Eerst tastte deze critiek alleen de geloofwaardigheid van den histo-rischen inhoud der Schrift aan, maar ze liet de Goddelijke openbaring, het hoog religieuze-ethische standpunt van Israël's religie niet rust. Thans is ook deze laatste slagboom gevallen, en de drieste poging van Delitzsch en Winckler, om op grond van de Babylonische vondsten Israël's religie als een „Abklatsch” van Babel's wereldbeschouwing ons voor te stellen, heeft de kroon op het werk gezet. Het houwiel van de schriftcritiek heeft het binnenste heilgdom der Schrift angetast, en Jehova, Israël's God, tot een afgod ver-lagd, die hoe eer hoe beter heeft plaats te maken voor den nieuwen god, dien een naturalistische wereldbeschouwing ons nog zal veroorloven a's deus otiosus te aan-bidden.

Het ernstig protest dat De Heraut van meet af tegen deze schriftcritiek liet uit-gaan, is daarmee volkomen gerechtvaardigd. De ethische theologie, die ook hier in bemiddelen haar kracht zocht, de inspi-ratie der Schrift prijs gaf, om in de Godde-lijke openbaring aan Israël haar kracht te zoeken, moge thans moord en brand roepen, nu deze zelfde critiek ook dit Goddelijk karakter van Israël's religie aantast en vernietigen wil. Wie het fundamenteel prijs geeft, heeft het aan zich zelf te wijten, wanneer heel het huis ineen stort, en men ten slotte niets dan een waardeloozen puinhoop over-houdt.

Dubbel gevaarlijk is het daarom, wanneer deze moderne critiek ook in de Roomsche kerk met zekere grethigheid ontvangen wordt. Bevreemdend is dit niet. Astruc, de Parij-sche doctor, die de vader der moderne schriftcritiek wordt genoemd, was goed Roomsch. Vooral de Jesuïeten zijn met name op het punt der Schriftinspiratie

wel eens zeer l-wapen in de b-steeds de Schri-ven!” Door aa-tornen, kon a-slag worden t-klaarder en du-autoriteit van-de autoriteit d-geloof.

Natuurlijk Roomsche kerl-riteit der Sch-haar symboler-die autoriteit e-met dankbaar-gaande paus a-zich zeer besli-de instelling-poogd heeft v-gevaaren der-dient erkend-theologen na-ijver, met gr-kennis van al-tegen deze cri-Het pas vers-over Abraham-jaloersch konn-

Maar daart-verbloemen f-zoolang het-rechtstreeks v-rechtigheid van-toestaat. Met-ratie der Schr-indien het nie-zien, hoe Roc-ren, om hun-der Schrift, in-met het dogm-dit van de z-Frankrijk, die-en in de Res-Evenals de-terlijk tot he-cinde den-tot de Room-te maken, z-zelfde ten op-Met de fme-Schrift bedoel-Godelijk gez-heeft te oord-torische inkle-wat in die hi-delijke waarh-deur wagen-vnaamde resul-tet dogma de-

Nu zouden-dacht hierop-Roomsch ges-Pater Coelest-verschenen v-Paradijs, Ho-poogde in pa-den ook bij-te doen inga-dood-onschul-waar het Pa-volk geleerd,2 en 3 ons-een mythe-bestaan; de-der kennis-eenvoudig sy-boden vrucht-dat de men-voor den Sta-pen is, betes-het huwelijks-ons als histo-daarom door-als waarheid-onwaarheid-om te zegge-als waar aan-zin, als moed-staat in der-den val doe-Wie op deze-geestelijken-dat de verli-Egypte en d-ren door de-uit de doode-te vatten van-heid. M. a.-op de lijn d-

Dat het met kerkelij-maakt de z-hebben de f-met kracht-zich verzet,wanneer thai-die in de E-in de zoove-Nederland s-

Dat de G-vormde Ker-den bestaant-hemwee zie-formeerde k-Ds. Bringa-meerde Ker-

4 Zoo toch-de Ned. He-terrein kon h-lijk als belij-on dezer d-door de Dep-de Hooge O-gelukwenscht-dankbetuigun-gerreformeer-on kan ook-uitspreken; 2-node zou iets-niet meer b-de ied. He-der al weer-alsof men t-meer rekent-kerken.”

Mischien-wordt ook